

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

MAREC

SOCIOLOGIJA

≡ Izpitna pola 2 ≡

marec 2000 / 90 minut

Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki: kandidat prinese s seboj nalivno pero ali kemični svinčnik. Kandidat dobi dva ocenjevalna obrazca.

PREDMATURITETNI PREIZKUS

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.

Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na obrazca za ocenjevanje).

V tej izpitni poli so štirje tematski sklopi (štiri strukturirana vprašanja), od katerih si izberite **DVA**. Odgovarjajte le na vprašanja v okviru DVEH izbranih tem.

Odgovore vpisujte v prostore, ki so za to predvideni, z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Pred njimi jasno označite naslov tematskega sklopa, ki ste si ga izbrali, in številko vprašanja, na katero odgovarjate (npr. Metode, vprašanje št. 1). Pišite čitljivo. **Nečitljivi odgovori in odgovori, pisani z navadnim svinčnikom, se točkujejo z nič (0) točkami.**

Število točk, ki jih lahko dobite, je navedeno ob vprašanjih v izpitni poli.

Vsako nalogo skrbno preberite in premislite. Poskušajte odgovoriti na vsa vprašanja. Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 24 strani, od tega 2 prazni.

PRAZNA STRAN

Obrnite list.

1. METODE SOCILOŠKEGA RAZISKOVANJA

Vir A

Tabela 1: Odstotek srednješolcev, ki imajo v svoji družini navedene materialne dobrine, 1993

	%
barvni televizor	97,8
videokorder	56,3
priključek na kabelsko televizijo	41,9
oprema za spremljanje televizijskih programov	30,2
počitniška hiša (vikend)	26,4
vrednejša umetniška dela	19,4
veliko knjig (več kot 200)	53,0
avtomobil	90,8
hi-fi naprava	59,7
telefon	80,7
telefaks	7,5
osebni računalnik	34,5
delnice, vrednostni papirji	21,1

(Ule, M., (ured.) (1996): Mladina v devetdesetih, ZPS, Ljubljana, str. 114)

Vir B

Tabela 2: Subjektivna ocena življenjskih pogojev po starostnih skupinah (%)

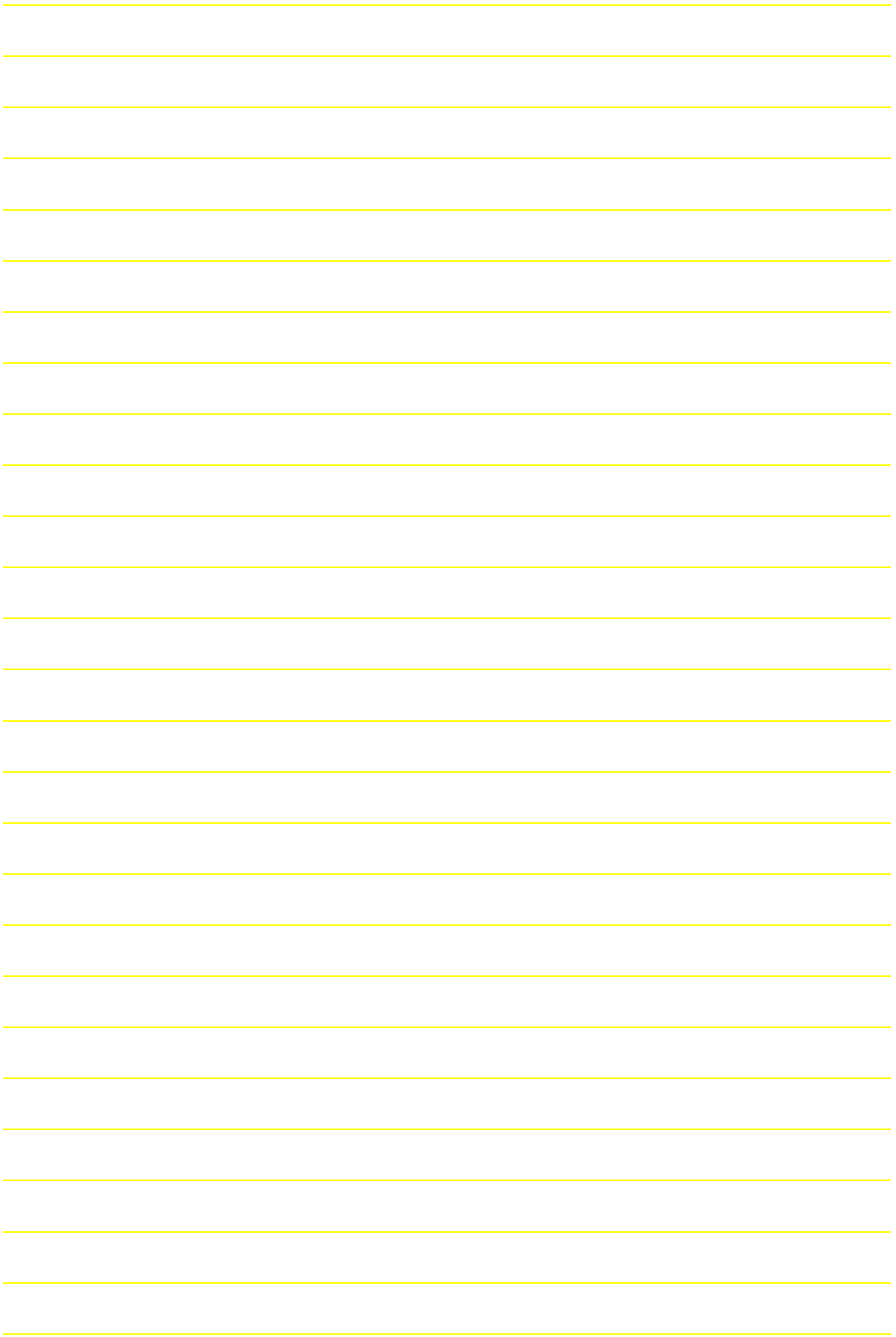
	18 – 29 let	nad 29 let
zelo slabi	2,3	4,0
precej slabi	8,4	10,2
niti dobri niti slabi	27,7	38,3
kar dobri	52,5	44,0
zelo dobri	9,1	3,5

Kot smo že omenili, je poleg objektivnih kazalcev življenjskega standarda enako pomembna subjektivna presoja življenjskih pogojev. V primeru subjektivne ocene življenjskih pogojev se je povezanost te spremenljivke s starostjo sicer izkazala kot statistično značilna, vendar gre za minimalno zvezo.

(Ule, M., (ured.) (1996): Mladina v devetdesetih, ZPS, Ljubljana, str. 114–115)

Vprašanja:

1. Opredelite pojem spremenljivke (variable). *(2 točki)*

2. Določite (imenujte) spremenljivke, ki jih najdete v tabelah 1 in 2 (vira A in B). *(1,5 točke)*

3. Interpretirajte zvezo med spremenljivkama v tabeli 2. *(3 točke)*

4. Kateri kazalec življenjske ravni (življenjskega standarda) je prikazan v tabeli 1? *(1 točka)*

5. Katere kazalce življenjske ravni (življenjskega standarda) še poznate? Navedite še štiri. *(2 točki)*

6. Ali je kakovost življenja opredeljena samo z življenjskim standardom? Pojasnite. *(2 točki)*

7. Razložite, zakaj so v raziskavah o kakovosti življenja pomembne tudi subjektivne zaznave oziroma subjektivna presoja življenjskih razmer. *(3 točke)*

8. Pojasnite, kakšna sta smisel in namen raziskav o kakovosti življenja ljudi. *(3 točke)*

2. DRUŽINA

Vir A

V vseh kulturah obstajajo pravila, med katerimi sorodniki zakonska zveza ni dopustna. V naši kulturi tako ni dopustna (zakonska) zveza med starši in otroki ter med brati in sestrami. V nekaterih drugih kulturah se te prepovedi razširijo celo na širše sorodstvo.

(Sociologija – gradivo za srednje šole (1995), ZRSS, Ljubljana, str. 196)

Vir B

Ko govorimo o sodobni družini, mislimo predvsem na jedrno družino ... Poleg formalne sociološke opredelitve jedrne družine moramo navesti še nekaj značilnosti, ki so dominantne v večini družin in jih običajno povežemo s predstavo "normalne družine": stalnost partnerstva, seksualni ekskluzivizem, heteroseksualnost, ekonomska dominanca moža. Prav glede teh značilnosti danes poteka velik zgodovinsko-kulturni "spopad", kajti izoblikovale so se različne alternativne oblike družinskih oz. partnerskih skupnosti, kjer posamezne ali vse te značilnosti odpadejo ...

(Ule, M., (1993): Psihologija vsakdanjega življenja, ZPS, Ljubljana, str. 172, 173)

Vir C

Družine se ločijo tudi po tem, kako hitro želijo privedi otroke skozi leta otroštva. Starši lahko otroke pri odraščanju podpirajo, vzpodbujajo ali zavirajo. Starši poskušajo oblikovati svoje otroke po merilih idealnih predstav o otrocih, ki jih razvijejo v poteku konstrukcije lastnega življenjskega sveta. Nekateri starši si prizadevajo, da bi njihovi otroci čim prej odrasli in se čim prej obnašali in delovali zrelo in odgovorno, medtem ko drugi starši želijo otroka čim dalj časa zadržati v otroštvu, stran od odgovornosti in zrelosti. V obeh primerih so za težnjami skrite osebne želje in cilji staršev.

(Ule, Mirjana (1993): Psihologija vsakdanjega življenja, ZPS, Ljubljana, str. 196)

Vprašanja:

1. O katerem kriteriju (načelu) sklepanja zakonske zveze govori vir A?
(1 točka)
2. Poleg tega obstaja (vsaj) še eno merilo, ki določa, kdo so primerni zakonski partnerji/partnerke. Navedite ga in kratko razložite.
(2,5 točke)
3. Navedite sociološko opredelitev jedrne družine. (Vir B)
(2 točki)
4. Pojasnite razlikovanje med družino orientacije in družino prokreacije?
(2 točki)
5. Navedite in kratko razložite nekaj (vsaj tri) značilnosti sodobnega družinskega življenja, zaradi katerih lahko trdimo, da "posamezne značilnosti jedrne družine odpadejo" in da zato težko govorimo o "normalni družini".
(4,5 točke)
6. Katera funkcija družine je opisana v viru C?
(1 točka)
7. Katere druge funkcije še pripisujemo družini? Navedite jih in kratko razložite.
(4,5 točke)

3. ZNANOST

Vir A

Znanost temelji na sistematičnem opazovanju in eksperimentih, na podlagi katerih se oblikujejo teorije. Znanstveniki iščejo zakonitosti na področjih, ki jih raziskujejo. Bistvo znanstvenega dela je tudi pripravljenost, da znanstvenik zavrne obstoječo teorijo, če ji novopridobljene ugotovitve nasprotujejo. Čeprav se posamezni znanstveniki lahko oklepajo svojih priljubljenih idej (teorij), je tu še znanstvena skupnost ...

(povzeto po Davies, P. (1990): God and the New Physics, Penguin, London, str. 6)

Vir B

Motivi in vrednostne usmeritve, ki vodijo znanstveno raziskovanje, niso samo osebni motivi in vrednostne opredelive nekega raziskovalca, ampak predvsem izraz nekaterih družbenih interesov. Če je npr. raziskovanje proizvodov kemične industrije zaradi njihove komercialne uporabe neprimerno obsežnejše od raziskovanja njihovega vpliva na okolje, se to ne zgodi zaradi osebnih motivov raziskovalca, ampak zaradi družbenih interesov določenih skupin, ki pač razpolagajo z večjimi sredstvi kot druge. Družbeni interesi torej bistveno določajo izbor predmeta raziskovanja in tudi rezultate.

(Giesecke, H., (1993): Uvod u pedagogiju, Educa, Zagreb, str. 152)

Vir C

Tabela 1: Dobitniki Nobelovih nagrad glede na države (do leta 1990)

	kemija	fizika	medicina	književnost	mir	ekonomija
Združene države Amerike	36	54	65	9	15	18
Velika Britanija	18	16	19	7	7	5
Nemčija	19	11	19	2	3	0
Francija	2	4	5	8	5	1
Švedska	3	3	6	5	3	2
Sovjetska zveza	1	7	0	4	2	1
Avstrija	1	3	5	1	2	0
Švica	2	2	4	1	1	0
Italija	1	2	1	4	1	0
Nizozemska	1	2	3	0	1	1

V dvajsetem stoletju je odnos med znanostjo in tehnologijo tesnejši kot kadarkoli. 'Male znanosti' preteklih stoletij so postale 'velika znanost', ki zahteva velikanska finančna sredstva in za katero se zanimajo velike organizacije in visoka politika. Po vsem svetu se je število znanstvenikov močno povečalo; sredi šestdesetih let našega stoletja je bilo živih 90 % znanstvenikov, ki so doslej živeli. Danes je vsako leto objavljenih približno sto tisoč znanstvenih knjig in več kot dva milijona znanstvenih študij in člankov.

(Robertson, I., (1992): Sociology, Worth Publishers, New York, str. 219)

Vprašanja:

1. Navedite in kratko razložite najpomembnejše razlike med "zdravim razumom" (vsakdanjim izkustvom) in znanostjo. Pomagajte si z virom A. *(4,5 točke)*

2. Znanstveno dejavnost po mnenju sociologa Roberta Mertona usmerjajo (ali bi jo vsaj morale usmerjati) nekatere norme (načela znanstvene skupnosti). Katere? Navedite jih in kratko razložite. *(4 točke)*

3. Pomagajte si z viroma B in C ter pojasnite, katera načela in zakaj so pogosto zlorabljana. Navedite in pojasnite zlorabo vsaj dveh načel. *(4 točke)*

4. Pomagajte si z virom C in pojasnite naraščajoči pomen znanosti v sodobnih družbah. *(2 točki)*

5. Kratko predstavite etične probleme znanosti. *(3 točke)*

4. DRUŽBENA NEENAKOST IN MOBILNOST

Vir A

Industrializacija je razkrojila kastne in stanovske sisteme in jih nadomestila z razredi. Razredni sistem je bolj "odprt" (v primerjavi s kastami ali stanovi) ... Ljudje v industrijskih družbah so prepričani, da pravice pripadajo vsakomur in ne le izbrancem. Načelo enakosti pred zakonom je postopoma zavzelo osrednje mesto v politični kulturi industrijskih družb. Razredni sistemi pa so podobni drugim sistemom slojevitosti v eni temeljni značilnosti: ljudje so še naprej neenaki. Toda družbena slojevitost zdaj ne temelji več toliko na naključnosti rojstva v tem ali onem sloju. Življenjska kariera ni več stvar moralne dolžnosti, ampak individualne izbire ...

(povzeto po: Macionis, J., J., Plummer, K., (1997): Sociology, Prentice Hall Inc., New Jersey, str. 244)

Vir B

Meja revščine je tisto merilo, ki naj bi pomagalo tako raziskovalcem kot vladnim administracijam določiti tisti del prebivalstva, ki je reven in ima nedopustno malo določenih dobrin. Vsekakor pa jih ima manj, kot je v konkretni družbi priznано kot običajna raven življenjskih pogojev.

(Novak, M., (1996): "Siromaštvo: Dejstva in subjektivna presoja", v Svetlik, I. (ured.): Kakovost življenja v Sloveniji, FDV, Ljubljana, str. 319)

Vir C

Zelo vplivna razlaga revščine je teorija kulture revščine. Ta razlaga izhaja iz prepričanja, da se način življenja revežev razlikuje od načina življenja drugih pripadnikov družbe. Revni živijo v podobnih okoliščinah, kar povzroča, da oblikujejo svojo posebno kulturo oziroma subkulturo revežev s svojim sistemom vrednot in norm, ki jih prenašajo iz roda v rod.

(Barle, A., Počkar, M., in drugi, (1995): Sociologija – gradivo za srednje šole, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana, str. 150)

Vprašanja:

1. V viru A je omenjena "odprtost" razrednega sistema. Razložite, kaj to pomeni. *(3 točke)*

2. Navedite in razložite vsaj dve vrsti družbene mobilnosti. *(3 točke)*

3. Ali je mogoče najti neko trdno merilo, s katerim bi v vseh družbah določili mejo revščine? Pojasnite. (Vir B) *(2 točki)*

4. Razložite dva prevladujoča koncepta opredeljevanja revščine. *(4 točke)*

5. Kratko opišite, kaj naj bi bilo značilno za subkulturo revščine oziroma za njen sistem vrednot in norm. *(2,5 točke)*

6. Teorija (sub)kulture revščine je sprožila mnogo kritik. Razložite, zakaj naj bi bila ta teorija vsaj delno neustrezna pri pojasnjevanju pojava in vzrokov revščine. *(3 točke)*

PRAZNA STRAN